

Vztrajanje, 2017

Muanis Sinanović

O posamičnikih

Vztrajanje | Perservance

leto **2017**

režija **Miha Knific**

država **Slovenija, Hrvaška, Italija, Srbija**

dolžina **108'**

V mednarodni koprodukciji, z mednarodno igralsko zasedbo, v različnih jezikih in na različnih lokacijah po svetu posnet film režiserja in soscenarista Mihe Knifica, **Vztrajanje** (2017), je krik po univerzalnosti v svetu, ki ga vedno bolj razkrajajo samonanašalni pozivi k partikularnosti, krik po ponovni zastavitvi vprašanja o tem, kaj je človek, in poskus zdržati z nalogo vztrajanja pri tem vprašanju na najvišji ravni. Vprašanju, ki ga je samozavestno in pogosto nazadnje zastavljal modernizem, do enega izmed vrhuncev pa ga je pripeljal ruski literarni realizem.

Neogibno se zastavlja na ravni sebstva, individualnega jaza, na edinem terenu, kjer se eksistenca bistveno opredeljuje kot eksistenca, v veliki meri ločeno od zgodovinskega dogajanja, prostora, še bolj pa od neznanih realpolitičnih tokov aktualnega trenutka. Tudi zato zgodbe v filmu vsaj občasno prečijo čas in prostor ter jezikovne bariere – čeprav se večinoma ne odvijajo v prostoru najbolj podrejenih družb in čeprav kot *lingua franca* s podnapisi seveda nastopa angleščina, to ne morejo biti bistveni pomisleki, od tod bi

težko postavili protiimperialistični ugovor, saj nas film, kakor je zastavljen, dejansko prepriča, da gre za vse nas, se pravi za človeka kot takega.

V središču vseh zgodb je neka zarez in posamezniku, ki je bodisi posledica travme, zamujene priložnosti, prestrašenosti, celo veselega dogodka, ta pa se v spomin zareže kot skrivnost, kot nekaj, česar ni mogoče artikulirati in postane najintimnejša last njenega nosilca ali nosilke. Skrivnosti nimajo nobene druge skupne točke kot ravno to, da so skrivnosti, ki jih lahko posamezniki izrekajo le samemu sebi, s svojim notranjim glasom. Še pomembnejša kot kulturna raznolikost nastopajočih likov je prav raznolikost spominov, ki se upira psihologističnim predsodkom, tako tipičnim za vulgarnost naše množične civilizacije, ki individualno življenje reducira na statistične modele in obča mesta, onkraj katerih posameznik sploh ne more govoriti – a govoriti mora, kar je temeljna poteza kulture, zaznamovane s pastoralno oblastjo, kakor ji reče Michel Foucault, oblastjo, ki se utemljuje na vednosti, pridobljeni z izpovedovanjem državljanov. **Vztrajanje** se temu imperativu upre: ne zahteva, da se liki izpovedo drugim likom, prav v njihovem molku išče njihov temelj, in ne zvaja jih na psihološke obrazce. Njihova nespregovoritev pa ne pomeni molka; medsebojna komunikacija je zvedena na pragmatičnost in površinskost vsakdana, ključno pa med njimi ni povedano. Vendar govori njihov glas – za nas kot gledalce in tudi preko nas – in ta glas je v filmu povzdignjen, dovoljeno mu je govoriti v prvi vrsti.

Kljub temu da o ozadju likov vemo precej malo in nismo priče njihovem razvoju, v hipu, ko spregovorijo, ko iz njih zaječi prelom, njihov najintimnejši jaz, postanejo bližnjiki.

Pravzaprav so toliko bolj bližnji, kolikor manj poznamo njihovo biografijo in njihove siceršnje lastnosti. To je seveda v nasprotju z dominantno idejo subjektivnosti, ki jo določajo tržne, scientifične in druge pripovedi, subjektivnosti, ki se vedno in brez ostanka opredeljuje do kulture. V vztrajanju subjektivnost kulturne danosti transcendirata, obenem pa ne prehaja meja posameznika – blizu je Kierkegaardovi religiozno-eksistencialistični ideji posamičnika. Številni prizori filma na hitro vržejo v tesnobno stanje, ki pa ni posledica očitne brutalnosti videnega ali dramaturške poteze, temveč avtentičnosti prizora trenutka, ki se odvija pred nami. Gre za tisto tesnobo, ki nas sooča z lastnimi mejami: z našo smrtnostjo in našo nemočjo, da bi se v soočenju z Drugim izčrpali; z našo obsojenostjo na samost.

Pravimo, da gre za prizore trenutka ... Rečemo lahko tudi, da se v filmu srečamo z drugačno logiko časovnosti. Dejstvo, da so prizori apsihološki in da presegajo naracijo, je povezano s tem, da se skozi njih v najboljših primerih srečujemo z drobnimi segmenti večnosti znotraj časnosti. Tisto zasebno, ki se pokaže kot najbolj avtentično, pripelje do pozabe vseh časovnih pojavov v človeškem življenju in nas sooči s trajanjem, s trenutkom, v katerem se mimo zunanjih določil soočimo s samimi seboj.

Pri tem so posebej pomenljivi tisti prizori, v katerih se liki soočajo z lastno krivdo. Japonski filozof Keiji Nishitani, ključni predstavnik t. i. kyotske šole, v delu *Religion and Nothingness* predstavi logiko zla, kolikor se ta vpisuje v našo samorefleksijo, kolikor nas vzpostavlja kot subjektivnosti. Obravnavo zla znotraj družbe lahko delimo na tri stopnje. Najprej je tu znanstvena obravnavo, ki z zlom ravna kot z objektom, v zvezi s katerim odkriva vzročnosti za njegovo pojavljanje, načine za njegovo sankcioniranje in zamejevanje. Gre za vprašanje denimo sociologije in prava. Višja stopnja obravnave je domena etike: etika zlo izloči iz sveta mehaničnih pojavov, ga misli v njegovem bistvu, ga poskuša definirati, osmišljati in podobno. Vendar na tej stopnji še vedno obstaja neka razdalja med menoj in zlom, med subjektom in objektom. Nishitani, ki je izhajal iz povezovanja zen budizma ter krščanstva, je najvišjo obliko doživetja zla videl na ravni religioznega doživljanja, ko se meja med subjektom in objektom zabriše in nas preplavi občutek, da je zlo v nas neuničljivo, da smo kot ljudje nujno zavržena bitja, da smo neizogibno udeleženi v zlu. Prav v tem, da kot agente zla prepoznamo same sebe, se zgodi tudi določena izguba konvencionalne subjektivnosti in v nas se lahko naseli neko občutje svetega, občutje celovitosti sveta. Paradoks je v tem, da se stik s celoto, z univerzalnostjo, lahko zgodi le preko mene samega v moji najgloblji intimnosti.

Prav to se zgodi tudi v *Vztrajanju*. Opisani občutek, da liki postanejo bližnjiki prav zato, ker so osvobojeni svoje

psihologije, svojih osebnostnih lastnosti, in ker so v istem trenutku soočeni s prelomom znotraj samih sebe – ki je mogoč zaradi omenjene odsotnosti – omogoča, da tisto zlo, ki se v njih kaže kot krivda, kot zlo, ki so ga storili sami, občutimo kot univerzalnost zla; da njihov skriti glas, njihov osebni glas, ki ga drugi ne smejo slišati, slišimo kot občečloveški glas. Glas človeštva, ki je zaznamovano z zlom preko vsakega od nas posebej. Nishitani opozarja, da znotraj krščanstva to metafizično resnico opredeljuje koncept izvirnega greha.

Omenimo lahko še, da film poleg različnih kulturnih mejnikov preči še razrednega, vendar ga z izstopom iz sfere političnega ne potlači; niti ne prikrije razrednih razlik. Te so v filmu zajete, vendar presežene na metafizični ravni, pri tem pa socialne krivice nikakor niso preprosto zanemarjene.

Gre za film, ki bi ga lahko opredelili tudi kot filozofskega. Njegove tehnike, ki zajemajo predstavitev glasu, način ravnanja z (ne)zgodbom, lahko prispevajo k radikalnemu učinku na gledalce, lahko ga brutalno soočijo z lastno intimo ter ga spodbudijo k samospoznanju. Njegova implicitna misel je bila v zgodovini filozofije večkrat artikulirana, predvsem skozi odvode eksistencializma, začeni z že omenjenim Kierkegaardom. Vendar ne gre za film-esej, za film, ki bi imel izrazitejša teoretske poteze, temveč je njegova filozofija realizirana na ravni doživetja in emocij, na izrazito avtonomno umetniški ravni torej (s tem seveda nikakor ne želimo jemati vrednosti drugačnim filmom, ki imajo bolj opazne teoretske poteze).

To pa je doseženo brez vizualnega eksperimentiranja, z dokaj konvencionalnim kadriranjem in z vizualno privlačno, širše dostopno podobo, ki ima mestoma v sebi zametke spektakla, bodisi v razgledničnih ali akcijskih prizorih ali pa v tistih, ki vključujejo telesa v nenavadnih odnosih z okoljem. S tem si *Vztrajanje* pridobi možnost, da vsaj do neke mere doseže tudi širše občinstvo in ga nagovori s sporočilom, ki presega tako vprašanje okusov kot vprašanje razmerja med elitnim in množičnim.

Na koncu poskušajmo na podlagi povedanega interpretirati še pomen naslova filma. Morda sugerira ravno vztrajanje v tej nezmožnosti izpovedati se, v nezmožnosti resnično izreči se drugemu človeškemu bitju, kar nas pravzaprav kot ljudi na metafizični ravni tudi opredeljuje. Ljudje smo kot posamičniki, v svoji samoti. In kolikor se želimo kot ljudje realizirati, moramo za svojo samost prevzeti odgovornost in – vztrajati. Paradokсно, šele ko se realiziramo kot ljudje, lahko presežemo svoje navidezne omejitve in zgodi se lahko avtentično srečanje z Drugim. **E**